

VI.

Institutio scholaris christiani lineamenta.¹

Finis immediatus scholaris est studium sapientiae, discere scilicet sapientiam. Quod magnum quid est; si enim in brutis animalibus, quae discunt seu docibilia sunt, ut equus, elephas, psittacus, plures habentur aliis ut homini similia, quid dicemus de anima potentiae nobilioris ac nobilioris animalis, id est hominis, imo et angeli et beati et Christi humanitatis. Legitur de ipso (Christo), quod anno duodecimo in templo in medio omnium doctorum veluti addiscens interrogabat et usque ad trigesimum in silentio manens quodammodo addicebat. Imo et verbum generatum² est audiens sapientiam a patre.

Nobilitas etiam hujus finis seu studii sapientiae videtur ex objecto, scilicet sapientia omnia continente. Unde sapiens: „Hoc quod continet omnia“ etc.³ „Venerunt mihi omnia bona pariter cum illa.“⁴ Ea quae desiderari possunt, vel corporalia vel spiritualia sunt, atque⁵ utraque continet. Corporalia sunt divitiae, sanitas, honores, fortitudo.

Et haec omnia continet. Primo divitias et honores, „Longitudo dierum in dextera ejus, et in sinistra illius divitiae et gloria.“¹ Docet enim negotiationes, artes belli et pacis, quibus acquiruntur. Unde Thales philosophus volens ostendere, in sua potestate esse divitem fieri, quum praevideret sua sapientia sequenti anno futuram penuriam olei, emit multum, quoniam erat abundantia; quem ideo omnes deridebant; postea sequenti anno care vendidit suum oleum, unde potuisset ditescere, si voluisset. Fuere etiam multi sapientes divites: Abraham, Jacob, Joseph, Salomon, Plato, Seneca. Omnes hi et quam plurimi alii ditati sunt sapientia, sicut e contrario in paupertatem redacti sunt multi propter insipientiam. — Continet etiam honores. „Flores mei fructus honoris.“² „Per me reges regnant.“³ — Continet delicias. „Non habet amaritudinem conversatio illius.“⁴ „Meliora sunt ubera tua vino.“⁵ „Jucunditatem et exultationem thesaurizabit super illum.“⁶ „Et si divitiae appetuntur in vita, quid sapientia locupletius?“⁷ „Vir sapiens fortis est, et vir doctus robustus.“⁸ „Erit salus, ubi multa consilia.“⁹

Quoad spiritualia continet animae sanitatem a peccato. „Lignum vitae est his“¹⁰ etc., quia sanat universa. A caecitate liberat. „Proposui pro luce habere illum, quoniam inextinguibile est lumen illius“¹¹ sapientiae. Laetitiam confert secundum nomen ejus. „Quo qui usi sunt, participes facti sunt amicitiae Dei.“¹² Custodiam et successum confert sapientia, scilicet „hos qui se observant a doloribus liberavit“¹³ ut Joseph et Job. „Custodivit illum ab inimicis et a seductoribus tutavit illum . . . descenditque cum illo in foveam.“¹⁴ „Per sapientiam sanati sunt omnes, quicumque placuerint tibi Domine.“¹⁵ Confert ju-

¹ Haec institutio in ms. ita incipit: „Acturi de vocatione scholaris christiani primo de necessariis scitu scholari, deinde de christiano dicemus. Et quoad primum videbimus, quis finis ejus sit, deinde quae media ad illum consequendum.“ Vide praefationem.

² Ms. *generationis*.

³ Sap. 1, 7.

⁴ Sap. 7, 11.

⁵ Sap. 1, 7.

⁶ Ms. *atque*.

¹ Prov. 3, 16.

² Prov. 8, 15.

³ Cant. 1, 1.

⁴ Sap. 8, 5.

⁵ Prov. 24, 6.

⁶ Sap. 7, 10.

⁷ Sap. 10, 9.

⁸ Sap. 9, 19.

² Eclus. 24, 23.

⁴ Sap. 8, 16.

⁶ Eclus. 15, 6.

⁸ Prov. 24, 5.

¹⁰ Prov. 3, 18.

¹² Sap. 7, 14.

¹⁴ Sap. 10, 12. 13.

stitiam. „Et si iustitiam quis diligit“ etc.¹ Confert etiam gloriam. „Lignum est his“ etc. „Beatus vir, qui in sapientia morabitur.“² „Concupiscentia itaque sapientiae deducit ad regnum perpetuum.“³ Haec insuper est thesaurus. „Si sicut thesaurus effoderis illam.“⁴ „Infinitas enim thesaurus est hominibus, quo qui usi sunt, participes facti sunt amicitiae Dei.“⁵

Est igitur thesaurus omnia continens, ut dictum est. Hic thesaurus, quae dicta sunt continens, in infinitum superior est pretiositate cunctis opibus.⁶ Omnia sine diminutione, imo cum augmento, omnibus communicat. „Quam sine fictione didici, et sine invidia communico.“⁷ „Ego quasi trames aquae immensae.“⁸ „Detur mihi sermo in apertione oris mei.“⁹

Media vero sunt veluti duae claves ad istum aperendum. Quarum quaevis plures habet dentes in vocabulis contentos: Scholares et studentes christiani. Student, id est dant operam, scilicet sapientiae studio. Studium, ut ait Cicero, est animi assidua et vehemens ad aliquam rem applicatio sive magna cum voluptate occupatio. Et hoc vocabulum includit finem, scilicet sapientiam, et unam clavem, scilicet vacare mediis. Dicitur deinde scholaris a schola, scilicet a vacatione, includitque vacationem ab impedimentis sapientiae, quae est ultima clavis. Prima autem clavis habet veluti dentem unum bonum, scilicet intentionem rectam. Non enim addiscenda est sapientia propter se ipsam, quia nec quietat, sed et laboriosa est et idolatria et fornicatio a Deo. Et ut vult Origenes, ita fornicatus est Salomon cum multis mulieribus, id est scientiis, quae fecerunt illum idolatrare. „Proposui in animo meo, quaerere et investigare sapienter de omnibus, quae fiunt sub sole. Hanc occupationem pessimam dedit Deus

¹ Sap. 8, 7.² Sap. 6, 21.³ Sap. 7, 14.⁴ Sap. 7, 13.⁵ Ephes. 6, 19.⁶ Eclus. 14, 22.⁷ Prov. 2, 4.⁸ Ms *operibus*.⁹ Eclus. 24, 41.

filii hominum, ut occuparentur in ea.“¹ Quum ergo scientia non sit finis ultimus, si non ulterius dirigitur vel si in eo sistitur, erit idolatria laboriosa; vel si non sistitur et amittimus directionem, casu et non sapienter et sine ratione laboramus; ideo ad alium finem est dirigenda. Esset etiam curiositas, sistere in scientia vel ob affectionem nimiam vel neglectum ordinandi; magnaque esset iactura, pro tam parva sapientia aeternam sapientiam perdere.

Quum ergo discere alium ultimum finem habeat, is non sunt divitiae, exercitio scientiae habendae, quia finis nobilior est medio, et scientia, ut animae perfectio, praestantior bono est exteriori. Bonum est inaufertibile, ob quod sapientes divitias contempserunt. Nobilior, inquam, est scientia divitiis externis, fluxis, communibus, insipientibus. „Melior est acquisitio ejus negotiatione argenti, et auri primi et purissimi fructus ejus; pretiosior est cunctis opibus, et omnia, quae desiderantur, huic non valent comparari.“² „Veritatem eme et noli vendere sapientiam.“³ „Praeposui illam regnis et sedibus, et divitias nihil esse duxi in comparatione illius . . . quoniam omne aurum in comparatione illius arena est exigua et tanquam lutum aestimabitur argentum in conspectu illius.“⁴ Ideo Pythagoras et Plato non dignabantur pro re tam pretiosa temporalia sumere. Hypocritas discipuli gratis mederi jurabant. Gorgias autem et Protagoras sua scripta venditantes maxime vituperabantur. Licet tamen non habentem ab habente pretium pro labore exigere. Sapientia quidem, Dei donum, pretio aestimari non potest. Labor tamen, qui in tradendo insinuitur, potest remunerari. — Finis sapientiae non est honor, quoniam exterior est et fluxus. „Praeposui illam regnis et sedibus.“ „Habebo propter hanc claritatem ad turbas et honorem apud seniores.“⁵ Unde vituperantur gentiles sophistae, malentes sapientes

¹ Eccles. 1, 13.² Prov. 23, 23.³ Prov. 8, 10.⁴ Prov. 3, 14, 15.⁵ Prov. 7, 8, 9.

videri quam esse (dicentes:) Scire tuum nihil est, nisi te scire hoc sciat alter. — Non est finis sapientiae in corporis sanitate aut voluptate aut specie. „Super salutem et speciem dilexi eam.“¹ Estque contraria voluptati. „Abstrahere a vino“² etc. „Qui amat vinum et pingua, non ditabitur.“³ Plato plus olei quam vini consumpsit. Diogenes egit in dolio. Parmenides mansit duodecim annis in rupe Aegypti, ut studeret sapientiae. — Finis non sunt omnia dicta simul. Praeposui illam regnis, longitudo in dextera ejus. — Non est horum aliquod neque omnia ultimus finis cum Deo ut ultimo. „Usquequo claudicatis?“⁴ etc.⁴ — Est ergo finis adeptio Dei in sui et proximi aedificationem. „Qui custodit legem, filius sapiens est.“⁵ „Vani sunt omnes homines, in quibus non subest scientia Dei.“⁶ In omni scientia non prohibita potes proximum aedificare et consequi omnia bona dicta, sed non ut finem ultimum. De his omnibus vero finibus Bernardus: „Sunt,“ inquit, „qui scire volunt eo fine tantum ut sciant, et turpis curiositas est; et sunt, qui scire volunt, ut sciantur ipsi, et turpis vanitas est . . . et sunt item, qui scire volunt, ut scientiam suam vendant, verbi causa pro pecunia, pro honoribus, et turpis quaestus est; sed sunt quoque, qui scire volunt, ut aedificent, et charitas est.“⁷

Finis igitur immediatus scholastici est discere sapientiam. Media vero sunt duae claves, scilicet vacare mediis et resistere oppositis. Dens primae clavis est intentio bona, non propter scientiam solam, non ob divitias, honores, delicias, vel ista omnia, vel omnia cum Deo, sed Dei cognoscendi causa, ut eum diligamus et ei serviamus, utque nos aedificemus et proximum.

Quia igitur sapientia thesaurus est, per claves est aperiendus.

Prima clavis habet quatuor dentes scilicet I. gratiam,

¹ Sap. 7, 10.

² Prov. 21, 17.

³ Prov. 28, 7.

⁴ Serm. 36 in Cant. n. 3; Migne P. L. 183, 968.

⁵ Eccles. 2, 3.

⁶ III. Reg. 18, 1.

⁷ Sap. 13, 1.

II. naturam, III. exercitium et IV. externum juvamen. Secunda totidem, id est carentiam oppositorum.

I. Ad gratiam pertinent omnia spectantia ad religionem, quorum primum est simplex intentio, de qua jam dictum. Primum etiam in alia clavi correspondens est carentia dupliciter factae intentionis. „Spiritus enim sanctus disciplinae effugiet fictum.“¹ „Stulti non videbunt eam (sapientiam); longe enim abest a superbia et dolo.“² „Quam sine fictione didici.“³

Secundo, in religione seu gratia contenta est oratio. „Si quis autem vestrum indiget sapientia“ etc.⁴ „Unctio ejus docet vos de omnibus;“⁵ ut Salomonem, Danielem, apostolos. „Invocavi, et venit in me spiritus sapientiae.“⁶ Oratio autem sit sacrificium matutinum; recolendo sacrificium Christi per se Deo gratissimum et simul cum eo se offerendo audiat missa cum magna reverentia et devotione, quia in ea fit memoria seu representatio charitatis Christi erga nos efficacissima. In qua lectione de novo vel veteri testamento leguntur maxime salutiferae, multaque mysteria recoluntur. Deberet scholaris dicere officium beatae Virginis aut aeternae Sapientiae; et se examinare vesperi; quod faciat secundum Basilium interrogando; saepe enim pueros causa melioris educationis parentes petunt, quid cogitent; quod quia simplices facile dicunt, tunc de malis et otiosis admonendi et reprehendendi sunt, ut discant bona cogitare et in malis cogitationibus esse peccata. Cavenda sunt opposita vitia, quae habent scholares, qui saepe nec festis audiunt missam aut Dei verbum, nec recordantur Dei nec sui, sed amittunt in studio, si quid devotionis in domo paterna habebant. Petenda autem scientia salutis absolute, scilicet cognoscere Deum et se, peccata et vias, quibus ad Deum tenditur, humana vero sub conditione.

¹ Sap. 1, 5.

² Sap. 7, 13.

³ I. Joh. 2, 27.

⁴ Eclus. 15, 7.

⁵ Jac. 1, 5.

⁶ Sap. 7, 7.

Tertium est puritas conscientiae a peccato, tollente lumen divinum et advocante tenebras daemonis. Peccando enim homo se avertit a Deo, lumine animae, et convertit se ad principem tenebrarum, unde ingenium, si non tollitur, certe obscuratur, sicut in passionibus, vel inclinatur ad peccandum, quia anima, quae peccat, non potest sapientiae vacare. „In animam malevolam non introibit sapientia,¹ sed in eam, quae munda est. In vase mundo recipienda est, idcirco carendum impuritate, quam multi habent, omnibus fere vitis et passionibus immersis. Qui vere non sapiunt, quia alioquin non se perderent, et si forte acquirunt terrenam sapientiam, illa est velut gladius in manu furiosi.

Quartum est confessio crebra vel menstrua et capaciorum quintodecimo vel octavo quoque die.² Experientia docet, hoc sacramentum maxime juvare ad pietatem et puritatem conscientiae, ad consolationem et ad minori labori relinquenda peccata, ita ut hac vi juvenes, qui pro impossibili habent relinquere peccata carnalia, frequentatione hujus sacramenti et communionis inveniant id facillimum. Gratia enim, quae confertur, mitigat fomitem et fortificat mentem. Ideo cavenda mala consuetudo eorum, qui vix in fine hebdomadae sanctae ad confessionem accedunt. Qui licet satisfaciant praeecepto ecclesiae, vix tamen et minime puritati consulunt.

Quintum est verbum Dei audire, quod illuminat, purgat, fortificat, nutrit et impinguat animam. Ideo anima, quae non pascitur illo cibo, macera est et minima tentatione pulsante ruit; secus vero de illa, quae nutritur hoc cibo. Hinc praeeceptores in suis thematibus diebus festis et veneris et ad praelectiones ex libello Gersonis³ vel ex

¹ Sap. 1, 4.

² Quae in ms. sequuntur adeo corrupte transcripta sunt, ut nullum sensum fundant. Ita videlicet pergitur: Ultra nunquam parti gratiae, quo se obligavit dans contenti illa rationem curae, quam homo habet reddendi rationem et veracundiae, et exhortationem et consilii.

³ Scilicet ex libris De imitatione Christi, quae Gersoni cancellario erronee adscribebantur.

similibus inculcare debent verbum Dei. Per haec enim illuminat et confert vires Deus. Et vitanda est opposita consuetudo vix audientium verbum Dei, nisi quibusdam diebus quadragesimae; quorum proinde animus proclivior ad malum est, et ad bonum aeger et ineptus.

Sextum obedientia est exequens bona, quae in oratione, in experientia purae vitae, in confessione, verba Dei et alioquin in studio discimus. „Ostendentes mansuetudinem“ etc.¹ „Non auditor obliviosus“ etc.²; ne contingat, quod cuidam (ut refert beata Brigitta), qui quum multa a Domino quaesivisset, cur hoc et illud fecisset, quaesitus est rursus a Domino, quare non impleret opere id quod sciret; unde et ipse confusus abscessit. Beatus Franciscus consuevit dicere, quod tantum scimus quantum operamur. Et ita revera est; quia tunc virtutes bene intelligis et de ipsis loqui poteris, quando eas adeptus fueris; et ita de oppositis, si illa fugeris.

Septimum est fides, primo in Deum, a quo „omnis sapientia.“³ „Invenit ab his, qui non tentant illum, apparet autem eis, qui fidem habent in illum.“⁴ „Postulet in fide.“⁵ „Credidi propter quod locutus sum;“⁶ ideo stultos fecit Deus sapientes hujus saeculi, contraque stulta mundi assumpsit.⁷ — Secundo habenda est fides in praeeptorem. Oportet discentem credere, ut Elisaeus credebat Eliae, filii prophetarum Samueli, Pythagorici Pythagorae, quibus suffecit dicere: Ipse dixit; et Pythagoras per quinque annos volebat, ne disputarent sed solum audirent sui discipuli. Alias non discimus, quia incapaces sumus et principio sicut pueri lacte nutriendi, postea solido cibo. Sic enim primo credere oportet, deinde intelligere. Ita videmus in utraque scientia. Principia enim faciunt ad intelligentiam eorum, quae sunt in medio, et illis intellectus melius intelliguntur principia, et rursus faciunt ea, quae sunt in

¹ Tit. 3, 2.

² Ecl. 1, 1.

³ Jacob. 1, 6.

⁴ I. Cor. 1, 20 ss.

⁵ Jacob. 1, 25.

⁶ Sap. 1, 2.

⁷ II. Cor. 4, 13.

medio, ad intelligentiam finis doctrinae; intellectis vero his, quae sunt in fine, melius intelliguntur ea, quae sunt in medio, ita ut ex sequentibus declarentur ea, quae sunt praecedentia et e contra, sique fluxus atque refluxus a principio ad finem. Credendum igitur est ei, qui totam novit scientiam, et cavendum ab infidelitate et protervia quorundam sibi tantum credentium et corde tardorum ad credendum alii.

Octavum est spes. „Dirige me in veritate tua et doce, quia tu es Deus salvator meus et te sustinui tota die.“¹ Concipitur autem spes ex divina potentia. „Si Dominus magnus voluerit“ etc.² Labor requiritur in omnibus principiis; sed quo omnia vincantur, necessaria est spes; quia radices sapientiae amarae primo sunt devorandae, si fructus dulcedinem velit quis gustare; ideo non desistendum. „Qui vigilat ad fores meas“ etc.³ „Excelsa stulto sapientia.“⁴ „Quam aspera est nimium sapientia indoctis hominibus, et non permanebit in illa excors.“⁵ id est ignavus. „Quasi lapidis virtus probatio erit in illis;“ id est veluti in lapide quodam probatur aurum, sic studio sapientiae stultus et sensatus.

Nonum est dilectio, primum ipsius sapientiae et veritatis. „Initium sapientiae verissima est disciplinae concupiscentia.“⁶ „Praeoccupat, qui se concupiscunt, ut illis se prior ostendat.“ „Qui diligit me . . . manifestabo ei me ipsum.“⁷ „Amans autem sapientiam, veritatem amat non secus.“ „Viri mendaces non erunt illius memores, et viri veraces inveniuntur in ea.“⁸ — Secunda dilectio est praeceptorum. „Ipse enim pater amat vos,“ ac per hoc se manifestat, „quia vos me amastis.“⁹ Ideo Joannes specialiter diligens dilectus specialiter. Didicit sic Dionysius a Paulo et Hierotheo, et ut habet Quintilianus, discipuli

¹ Ps. 24, 5.² Prov. 8, 34.³ Eclus. 6, 21.⁴ Sap. 6, 14.⁵ Eclus. 15, 8.⁶ Eclus. 39, 8.⁷ Prov. 24, 7.⁸ Sap. 6, 18.⁹ Joh. 14, 21.¹⁰ Joh. 16, 27.

praeceptores non minus quam ipsa studia ament, alioqui non credent, nec studia delectabunt. — Tertia dilectio est condiscipuli, quia frater spiritualis. „Quam sine fictione didici et sine invidia communico.“¹ Probitate autem, non invidia certandum, et Deus auget sapientiam illi, cui invidetur; invido tollit, quum alias uterque eam possit habere.

Decimum est delectatio in sapientia, quae sequitur ipsum amorem. „Vinum et musica laetificant cor, et super utraque dilectio sapientiae.“² „Jugum meum,“ scilicet sapientiae, „suave;“³ violentum enim non est perpetuum. Dilectio enim est condimentum omnium operationum; quam consuetudo et gratia et inclinatio comparant.

Undecimum est timor, primum Dei. „Initium sapientiae timor Domini.“⁴ „Timor Domini ipsa est sapientia, et recedere a malo intelligentia;“⁵ quae nobis ostendit fugere malum, quasi dicat, omnia scire praeter hoc est nescire et scientia vulpina. Per timorem enim homo cavet Deum offendere, fontem sapientiae et lucis, et se purgat, ut ei se accomodet. — Timor etiam esse debet erga praeceptores; reverentiam auget et virga praeceptoris recolligit vires, nec vagari sinit, modo non sit immoderatus. Hinc Basilius: Nobiscum detur agere ut cum pueris solemus; Dominus enim saepe alloquitur nos et non attendimus, verberat et tunc intelligimus Dominum.

Duodecimum est humilitas, primo ad Deum. „Abscondisti haec a sapientibus“ etc.⁶ „Longe enim abest a superbia et dolo.“⁷ „Melior est homo, qui minuitur sapientia et deficiens sensu in timore Dei, quam qui abundat sensu et transgreditur legem altissimi.“⁸ — Secundo ad praeceptorem, qui superbum minus diligenter docebit, contra vero libenter humilem; et ad condiscipulum, qui cum humili se exercebit fugietque superbum, ne confundatur, et ad

¹ Sap. 7, 13.² Mat. 11, 30.³ Job. 28, 28.⁴ Eclus. 15, 7.⁵ Eclus. 40, 20.⁶ Eclus. 1, 16.⁷ Mat. 11, 25.⁸ Eclus. 19, 21.

sapientiam, ne vilem putet. Fugienda ergo sunt vitia his contraria, ut sapientiae recte vacemus.

Decimum tertium est temperantia, primo ab alimentis, quae quantitate vel qualitate dum organa indisponunt, animam impediunt a sapientia. Deinde anima inclinata per corpus ad haec minus vacat spiritualibus. „Cogitavi in corde meo abstrahere a vino carnem meam.“¹ Cibi enim oleum spirituum purum impurum reddunt. Neque ergo est frequenter edendum, neque multum, neque delicata sunt quaerenda, sed edendum est, ut vivamus, non autem e contra. Danieli cum sociis suis comedenti legumina data est species et sapientia,² et jejunio obtinebat a Deo revelationes.³ — Secundo a veneris temperandum, in quorum usu nulla sapientia inhabitat, nulla potest esse: quia fugit „corpus subditum peccatis“ et „malevolam animam.“⁴ Sed per nullum aliud peccatum corpus ita subicitur peccato sicut per fornicationem. „Qui fornicatur, in corpus suum peccat.“⁵ „Vercordi locuta est“ etc.⁶ Insunt enim in amoribus tempus, pecunia, victus; plenus curis est animus et vigilis. Unde Theophrastus dicebat, non posse vacari uxori et philosophiae, et alius sapiens dixit, philosophiae esse necessariam castitatem. Exemplum in Joseph, Daniele, Joanne evangelista, Paulo. De Salomone vero legitur: „Inclinasti femora tua mulieribus, potestatem habuisti in corpore tuo; dedisti maculam in gloria tua, et profanasti semen tuum.“⁷ Luxuria comparatur igni infernali, quia obscurat mentem, foetida est et comburit seu consumit humorem vitalem; et maxime habet istas condiciones ignis infernalis sodomia et mollietas. Debemus ergo adhibere remedium, quod solemus incendiis, primo auferendo ligna, hoc est cibum fugiendo atque occasiones, et aquam gratiae humili oratione pescendo a Deo optimo et confessione et lectione et operatione eam impetrare. — Tertio temperandum est ab otio, luxuria, gulae omnisque malitiae nutri-

¹ Eccles. 2. 3.

² Dan. 9. 3.

³ I Cor. 6. 18.

⁴ Ecl. 47. 21.

⁵ Dan. 1. 16.

⁶ Sap. 1. 4.

⁷ Prov. 9. 16.

mento et causa speciali ignorantiae. Piger enim sibi videtur sapiens, ideo non discit. — Quarto temperandum a ludo habente in se iacturam temporis et pecuniarum, avaritiam, furta, blasphemiam, infamiam, mortem. Licet tamen post cibum aliquid ludi et otii accipere sine pecunia. Quod requiratur temperantia nomen monet Minervae; nam Minerva dicitur a minuendis nervis; quae a se abjicit cornicem, vagam et garrulam avem, et assumpsit noctuam paucas carnes habentem et multas plumas et cogitationes multas et silentem in nido manentem. Fugiendae etiam pueris pecuniae, unde gula, jocus et avaritia, radix omnium malorum; maxime quum parentes curant habere necessaria. Mala inclinatio a coelo, a mala complexionem, a consuetudine; sed haec omnia gratia et sapientia, quae dominatur astris, superat.

Decimum quartum est fortitudo. Studium enim sapientiae venatio dicitur, vadens post illam quasi investigator; vel dicitur lucta (ut Jacob cum Deo)¹ et etiam desponsatio (Tenui eum, nec dimitam)² vel effossio thesauri; fortitudine enim opus est, ut vincamus carnem cupientem dormire, otiosi, vel in aliis occupari et tollentem ingenium Ingenium rude ut ferrum acuendum est assiduo exercitio et memoria. Similiter impedimenta externa amovenda et fugienda, et ipsa sapientia difficilis tenenda, „donec benedicat“ nobis.³

¹ Gen. 32, 24 ss.

² Cant. 3. 4.

³ Cf. Gen. 32, 26.

⁴ Sequitur in ms. longior textus, quem hic sine correctione exhibemus. Is sane exemplum est escitantiae, cum qua tota haec pars manuscripti exarata est, ac ne ad hunc quidem locum nostrae institutionis pertinere videtur: „Cupido et amor, filius Martis et Veneris, est calidus planeta, et delectationis extra matrimonium, cum Vulcano et igne intra matrimonium, quia ejus maritus parit amorem luxuriosus secundum astronomos natus e Marte in domo Veneris et Tauro vel Libra existente. Is depingitur caecus, quia amor cecat, habetque sagittam auream, quia ut vulnus profundum et angustum nexat et est incurabile. Hic mihi quod nullis amor est medicabilis herbis; aurea quia ex calore plumbeo est sagitta olii et melancholiae, amorque ut aurum altus, quia elevat ad laetitiam, ad liberalitatem mundanamque conver-